

Лобань Н.П., Любчанка А.А., Мінск
З КЛОПАТАМ ПРА БЕЛАРУСКУЮ БАТАНІЧНУЮ ТЭРМІНАЛОГІЮ
(З ЛІСТОЎ ЗОСЬКІ ВЕРАС)

Зоська Верас (Людвіка Антонаўна Войцік) – з тых, чыя дзейнасць і праца належаць роднаму народу, дарагой Бацькаўшчыне. Мы ведаем Зоську Верас не толькі як пісьменніцу, рэдактара часопісаў «Заранка» і «Беларуская борць», карэспандэнта «Нашай Нівы», супрацоўніка выданняў Беларускай сялянска-работніцкай Грамады, а і як аўтара першага (шматмоўнага) «Беларуска-польска-расейска-лацінскага батанічнага слоўніка».

...Прайшлі гады, але і сёння ўспамінаюцца незабыўныя сустрэчы, прыгадваюцца радкі з лістоў, напісаныя рукою дарагой Людвікі Антонаўны.

Калі чытаеш, перачытваеш лісты ад Зоські Верас, учытваешся ў простыя, шчырыя словы, то бачыш, разумееш, што кожны з лістоў – новая, глыбокая, неспакойная думка, за словамі – шчырая душа чалавека, занепакоенага лёсам роднай мовы, улюбёнага ў народ і родную Бацькаўшчыну. У лістах Зоські Верас – клопат чалавека, які з вялікай адказнасцю ставіцца да выкарыстання ў мове беларускіх назваў раслін, да пмылак у іх ужыванні. Звернемся да лістоў Зоські Верас:

«Як дысанансам і фальшам было б у малюнку прыроды ўжыць неадпаведныя фарбы, напрыклад, намялязаць... блакітнае неба злёным, так і фальш уносяць у нашу родную беларускую мову, мову нашых дзядоў і прадзедаў, чужаземныя назвы раслін нашай зямлі. Што гэта? Абыякавасць? Нясумленнасць? І не разумю, чаму мовазнаўцы гавораць пра памылкі граматычныя і г. д., а яшчэ ніхто не звярнуў увагі на памылковыя назвы, асабліва расліннага свету, бо ўсім гэта што «пад нагамі», нявартае ўвагі...» (з ліста да Лобань Н.П. ад 12.10.1985 г.).

Радкі з ліста Зоські Верас непакояць, прымушаюць задумацца... Мае рацыю Зоська Верас, калі піша, што «існуюць цэлыя трактаты пра мову, яе чысціню, а як прыйдзе што да чаго, то, не задумваючыся, ужываюць першую, «лепшую» назву, не спраўджаючы, ці яна беларуская... І найбольш так абыякава адносяцца да прыроды...» (з ліста да Лобань Н.П. ад 24.02.1986 г.).

Быў у Зоські Верас спецыяльны сшытачак, у які яна запісвала, занатоўвала «памылкі». Вось толькі некаторыя з іх:

«Атрымала новую кніжку: апавяданні маладых пісьменнікаў. Выдавецтва «Юнацтва». Чытаю заглавак: «Цяпло на першацвет». А

першацвет – палітарны пераклад *первоцвета*. Беларускія, нашы назовы да выбару: *ключыкі, грабелькі, гэта яшчэ і зязюльчыны панчошкі*. Да назову *ключыкі* стасуецца народная легенда. Называюць іх яшчэ «*ключыкамі святога Пётры і Паўла*», і быццам яны пасля зімовага сну «адчыняюць» зямлю. Прыгожа? Праўда? І – сваё» (з ліста да Лобань Н.П. ад 24.11.1985 г.),

«У часопісе «*Полымя*» за снежань 1985 г. змешчаны верш Станіслава Шушкевіча «*Той зямлі, дзе вырас, пакланюся...*» Паэт піша: *гнецца доннік*. *Доннік* – назва не беларуская. Па-беларуску – *баркун*» (з ліста да Лобань Н.П. ад 24.02.1986 г.),

«У кніжцы «*Жаўранак над полем*» Яраслава Пархуты чытаем: *наплавок пройдзе ўздоўж бетонных парэнчаў і на самых краёчку зачэпіцца за каліўца календулы (с.243)*.

Што за дзіва? *Календула* – гэта лацінскае слова *Calendula officinalis*. Беларуская назва *нагаткі (каготкі) лесавыя*. Пад Слонімам называюць іх «*ногцікамі*», але ні ў якім выпадку не *календула...*» (з ліста да Лобань Н.П. ад 05.02.1986 г.).

Нельга не заўважыць, не зразумець, што яна, Зоська Верас, бароніць нашу мову ад засмечвання чужымі найменнямі, што дарагая для яе тая прадзедаўская мова – чыстая, своеасаблівая... З лірызмам, пяшчотай (і тут жа – з сумам) піша Зоська Верас пра знаёмыя з маленства, не раз чутыя ёю, беларускія назвы лекавых раслін. Калі чытаеш напісанае рукою Зоські Верас – перад вачыма паўстае жывы малюнак прыроды:

«Забудзем, што цяпер восень, збярэмся на вясновую экскурсію...

Як толькі сыйдзе снег, прыгрэе сонейка, на берагах лесу і на сонечных палянках закрасуе цэлае мора сіня-ружовых букецікаў-кветак, чыё інтэнсіўна зялёнае, крыху шорсткае лісцё цэлую вясну і лета будзе свежым і зялёным... Гэта цвіце *мядоўка*. Чамусьці... называюць яе *медуніца*.

Пойдзем далей. На сухіх берагах лесу, найчасцей хвойнага, бачым на голай зямлі серабрыста-шэрыя кашлатыя пупышкі. Гэта пупышкі фіялетавых

званочкаў (лісцё вырасце пазней) **сончыкаў**. Украінцы называюць іх **праліска-сон**, а па-польску гэта – **sasanka**. Як бачым, кожны народ дае свой уласны назаў. У нас – **сон-трава** ды **сон-трава**. Чаму?

Яшчэ адну кветачку вясны агледзім. Гэта цудоўная духмяная кветка, яна ж і лекарская. Даю назовы ў розных мовах: беларуская – **канвалія**, украінская – **конвалія маёва**, польская – **konwalia majowa**, руская – **ландыш**, лацінская – **Convallaria majalis**.

Як бачым, у трох славянскіх мовах маем адразу адну версію «**канвалія**» (з малой розніцай у гучанні і напісанні). А ўсе паходзяць ад лацінскай, навуковай назвы. Тымчасам асобныя беларусы – паэты, пісьменнікі – ужываюць назву **ландыш**. І зноў пытанне: чаму?» (з ліста да Лобань Н.П. ад 19.10.1985 г.).

«Чаму для нас расейскі назаў мусіць быць навуковым? -- піша Людвіка Войцік. -- Ён жа ў расейцаў народчы? Чаводле мяне навуковым можа быць толькі па-латыні. Ведаючы лацінскі назаў, можам паразумецца з усімі біёлагамі, батанікамі цэлага свету...» (з ліста да Лобань Н.П. ад 10.11.1985 г.).

Цікава, а што б адказаў і на гэтыя словы Людвікі Войцік самі біёлагі, батанікі... і мовазнаўцы?

Шмат лістоў атрымлівала сама Людвіка Антонаўна. Да яе, ужо амаль стагадовай бабулі, у Вільню, у яе «лясную хатку», часта прыязджалі госці з Мінска і не толькі з Мінска. І старэйшыя, і маладзейшыя, і зусім маладыя, людзі самых розных прафесій – і «ўсе ведаюць, што «**адуданчык**» ужываецца бяспраўна, што гэта назва не беларуская...»

Зоська Верас усё жыццё самааддана працавала дзеля развіцця беларускай навукі, займалася «зёлкавымі справамі». Не магла яна не выказаць сваіх думак, сваіх пажаданняў, чытаючы, праглядаючы новыя кніжкі пра беларускую флору: пакідала заўвагі на палях. На сваім дзевяноста пятым...

«Чытаючы, разглядаючы кніжку, трэба прызнаць, што яна напісаная на высокім навуковым узроўні. Матэрыял узяты не са старой літаратуры, а з

уласных шматлікіх экспедыцый. Але бачу вялікую «загадку». Чаму праца пра беларускую расліннасць (флору) напісаная па-расейску? Шмат апісана раслін мала або зусім незнаёмых. Але ж экспедыцыі праводзіліся не ў пустыні? Побач хіба былі людзі, людзі старэйшага веку, якія маглі падаць беларускія назвы? Чаму яны не запісаныя для маладога пакалення? Беларускія назвы знікаюць, іх рэдка можна пачуць... Старыя людзі паміраюць, а тыя, што жывуць, нават пісьменнікі, мала дбаюць, каб захаваць сапраўдныя беларускія назвы. Моладзь, якая вучыцца па іншамоўных падручніках, беларускіх назваў амаль зусім не ведае. Маём або калькі-пераклады, або цалкам іншамоўныя назвы» (з ліста да Лобань Н.П. ад 19.10.1985 г.).

Калі гарташ старонкі кніжак, якія прачытала Зоська Верас, бачыш на іх палях акуратныя паметкі, знаёмыя беларускія назвы раслін. А за імі – вялікае жаданне і мара ўбачыць родныя назвы роднай зямелькі ў кніжцы, надрукаванай на роднай мове без памылак-недарэчнасцяў, прачытаць беларускія народныя назвы раслін не на палях, а ў радках новых кніг!.. Да прыкладу хоць бы такія: **перелески – пралескі, сон-трава – сончыкі, ветреница – канпелька, медуница – мядоўка, ландыш – канвалея (лянушка), горицвет – смолка, лютики – казелькі (бабачка), ятрышник – чырвонае зелле (зязюлька)**...

Зноў і зноў прыгадваюцца незабыўныя словы дарагой Людвікі Антонаўны (Зоські Верас):

«Безумоўна, трэба ўсім і ўсімі сіламі старацца захаваць расліннае багацце Беларусі. Але ж не меншым абавязкам трэба лічыць захаванне багацця і чысціні мовы: не дпускаць да аканчальнага знікнення беларускіх назваў!»

Аўтарцы гэтых радкоў тады было больш за дзевяноста гадоў, а яна не проста жыла, яна шчыра і нястомна працавала. Думала пра нас, маладых, клапацілася пра нашу навуку, пра тое, якімі мы, маладыя, павінны стаць:

«Мушу сказаць, што я вельмі рада, больш – па-сапраўднаму шчаслівая, што маю магчымасць перадаць свае сціплыя веды..., амаль глыбокае замілаванне ад дзіцячых гадоў, у маладыя надзейныя рукі. Хто любіць і прыроду, і родную мову, той шмат можа» (19.10.1985 г.).

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ